

Boncuk; İnanç, Güç ve Güzellik. Beads, Faiths, Power and Beauty.
İstanbul 2007, Rezan Has Müzesi, İstanbul Arkeoloji Müzeleri, 345
sayfa, ISBN 978-975-8919-31-4

Kitap, 2. sayfada yazıldığı gibi; 22-25 Kasım 2007 tarihlerinde, İstanbul'da düzenlenen Uluslararası Boncuk ve Boncuk İşleme Sanatı Konferansı çerçevesinde, Kadir Has Vakfı'nın katkılarıyla İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde açılan "Boncuk: İnanç, Güç ve Güzellik" sergisi nedeniyle hazırlanmıştır. Sergi 23 Kasım 2007'den 23 Nisan 2008 tarihine kadar sürmüştür. Müze müdürü Dr. İsmail Karamut'un (S. 5'deki) yazısında, sergide, müzenin Anadolu, Mezopotamya, Trakya, Balkanlar, Adalar (Kıbrıs, Rodos), Kuzey Afrika, Suriye-Filistin ve Mısır'dan kazı, bağış, satın alma veya zorluluk yoluyla gelmiş eserleri kapsamaktadır. Vakıf Başkanı Can Has'ın (s.7de) verdiği bilgilere göre eserler, Neolitik çağdan başlayıp Bizans çağına kadar devam etmektedir. Sergilenen eserler, boncuk, kolye, amulet gibi eserlerin yanı sıra, bu tür eserlerin resmedildiği vazo, taş heykel ve kabartmalar ile p.t. heykelcikler de bu sergide yer almıştır. Kitaptaki alt başlıklar İstanbul Arkeoloji Müzelerinin uzmanlarınca yazılmıştır.

Dr. Şeniz Atik'in "Çağlar Boyu Boncuk" adlı bölümünde (s.10-13), genel ve iyi bir özet olarak, boncuk yapımının Paleolitik çağdan başladığını belirterek, Eski Önyasya'daki boncuk yapım yerleri ve ilgili çevre ülkelerden bahsetmiştir.

Maden ve Hılliyat Eserleri Koleksiyonu sorumluları (?) Gülbahar Baran Çelik ve Mine Kiraz'ın hazırladığı, "Maden ve Hılliyat Eserleri Koleksiyonu: Boncuk, Sarkaç, Amulet ve Heykelcikleri" yazısı (s.20-22) ikinci bölümü oluşturmaktadır. Burada teşhir edilen eserlerin nereden geldiği ve hangi devre ait olduğu anlatılmaktadır. Eserler Pendik (Geç Neolitik-Erken Kalkolitik), Troya ve Van (s.39) (Eski Tunç Çağı), Troya, Lindos, Aydın (M.Ö. II. Bin), Makedonya-Pateli (Erken Demir Çağı), Efes-Artemision, Lindos (Rodos) ve Çandarlı (Arkaik Çağ), Sardes (Klasik Çağ), İzmit-Tepecik (Helenistik), Umrurca Tümülüsü, Silivri ve İnceğiz Mezarlığı (Roma Çağı) ve Müze ek bina inşaatından (Bizans) gelmiştir. Bu bölümde eksik olan Maden ve Hılliyat Bölümü'nün nasıl oluşturulduğunun, yani tarihçesinin yokluğudur. Eskiden Hazine Dairesi denilen bu bölüm ne yazık ki teşhire kapalı olduğundan gezilememektedir. Bu durumda, en azından güzel resimleriyle bazı eserleri bu kitapta görmekteyiz.

S. 26'dan itibaren eserler, resim ve açıklamalarıyla birlikte verilmektedir. S. 27'de görülen boncuklardan oluşmuş bileziklerin turkuaz taşı takliden yapıldığı artık bilinmektedir. Nitekim burada fayans olarak verilmiştir. Kıvrık boncukların içlerinin beyaz olması, bunun kanıtı olarak durmaktadır. Aynı durum Tel el-Kerh ve Köşk Höyük kazılarında da saptanmıştır.

S.44-45'de M.Ö. II. binyılı boncuk kullanımı için, Boetia (Yunanistan) ve Gezer (Filistin) yerleşmelerinden p.t. heykelcikler yayınlanmıştır.

M.Ö. I. Bin Yıl Boncukları olarak (s.46-) verilen örnekler, Van Bölgesi kökenli olup halk mezarlarında bulunan, daha çok akik, cam, fayanstan yapılmış eserlerdir. Pişmiş topraktan boncuklara sahip bir diğer kolye (s.56), Girit kökenlidir. S. 63'den itibaren Pateli Mezarlığında bulunan ve tunçtan yapılmış boncuk dizileri ve sarkaçlardan örnekler verilmiştir. (Fazlası için Atlas 194, Mayıs 2009, s.82 vd. bakınız). Bu çağa ait boncuk kullanımı için s.68-69'da dört adet p.t. heykelciğin resimleri konulmuştur. Geliş yeri Halep olarak verilmiş ise de Hogarth kazısı ibaresi, bunların Kargamış kökenli olduğunu göstermektedir. Halep'teki eski eser satıcılarından alınan Hogarth vasıtasıyla gelmiş de olabilir. Onların, bu yolla çok sayıda eser topladıkları bilinmektedir.

Arkaik Dönem Boncukları (s.70 vd.) Efes-Artemision kökenli fayans, fildişi, kehribar, gümüş ve altından yapılmış boncuklar olduğu görülmektedir. Lindos buluntuları (s.85 vd.) daha çok fayanstan olup Mısır taklidi eserlerdir. Çandarlı kazısından gelen eserler arasında deniz kabuklarından olan (s.88-89) dikkati çekmektedir. Diğer örnekler Gezer (s.93), Sayda (s.94), İskenderun (s.96) kökenlidir. s. 95'deki boncuğun açıklama yazısında bir baskı hatası olmuştur. Bu çağa ait boncuk kullanımı için yine Efes-Artemision'da bulunmuş fildişi heykelcikler (s.98 vd) ile Kıbrıs (s.102 vd.), Lindos (s.109 vd.) ve Sayda (s.115) kökenli heykelciklerin resimleri örnek olarak kullanılmıştır.

Klasik Dönem Boncukları (s.116 vd.): Bu dönem boncukları Sardes'de Birinci Dünya Savaşı'ndan önce yapılan kazılarda ele geçen eserlerdir. Altın, akik (sardoniks ?), kristal (s.118, nikolo olabilir), cam hamuru, kaya kristali (Necef)'den yapılmıştır. Camdan boncuklar için de buluntu yeri belli olmayan iki örnek verilmiştir (s.140-141). Bu dönemdeki boncuk kullanımı için devrin vazo resimleri ve taş heykelciklerinden yararlanılmıştır (s.147 vd.). Eserler Rodos, Gordion, Girit ve Kıbrıs kökenlidir.

Helenistik Dönem Boncukları (s.158): Helenistik dönem boncukları için Çatalca-İnceğiz (s.158), Notion (s.159), Lampsakos (s.161), Rize (s.162), İzmit-Tepecik (s.164), Selanik (s.166) gibi çeşitli yerlerde bulunmuş örnekler kullanılmıştır. Boncuk kullanımı için de biri satın alma üzere, Kara Samsun ve Kıbrıs'tan heykelciklerin resimleri basılmıştır.

Roma Dönemi Boncukları (s.172); Samsun, İnceğiz ve Umurca Höyüğü (?) dışında daha çok satın alınmış boncuk veya boncuklu eserler kullanılmıştır. Doğu Anadolu kökenli eserler de bulunmaktadır (s.179-181). Roma döneminde boncuk kullanımı için Palmyra mezar stellerindeki kadın tasvirleri örnek gösterilmiştir.

Bizans Dönemi Boncukları (s.188): İstanbul'da bulunmuş eserler yayınlanmıştır. Bu dönem boncuk kullanımı için örnek eser verilmemiştir.

Kitabın İkinci Bölümü diyebileceğimiz "Boncuk Yapımında Kullanılan Malzemeler ve Tekniklerle İlgili Belgeler" kısmında Sebatiye ve Gezer kazılarında bulunmuş çok sayıda boncuk ile Sebatiye, Gezer, Tel at-Tin ve Sayda'dan gelmiş boncuk kalıpları (s.198) yayınlanmıştır.

Dr. Şeniz Atik tarafından yazılmış olan “Boncuk: İnanç ve Güç” adlı makalede (s.200-202), kem göz ve bununla ilgili olarak göz boncuklarının, Önyasa ülkelerinden örnekler verilerek ne kadar eski ve yaygın olduğu ortaya konulmuştur. Göz boncukları olarak da bazı örnekler ilgili sayfalarda (s.206-209, 214-219) verilmiştir. Muska olarak kullanılmış heykelcikler ile amuletlerin kullanımı için de bazı p.t. heykelciklerin resimleri (s.210-213, 220-240) de verilerek konu daha iyi anlaşılır hale gelmiştir.

Gülcan Kongaz’ın “Boncuk ve Güzellik: İstiridyeye, İnci ve Afrodite” başlıklı kısa yazısı (s.243), istiridyeye ve incinin eski çağlardaki buluntu durumu ve yeri ortaya konmuş, Aphrodite alt başlığı ile de konu açıklığa kavuşturulmuştur. Yazının arkasından yine müze koleksiyonlarından seçilmiş eserlerin resimleri gelmektedir (s. 244-253).

Kongaz’ın s.255’de Boncuk ve Güzellik hakkındaki yazıda kısaca boncuklardan bahsedilmiş ve arkasından resimlerle konuya açıklık getirilmiştir (s.256-273).

Mezopotamya Boncukları başlıklı yazı arkeolog Gülçay Yağcı tarafından kaleme alınmıştır (s.276-277). Kısaca Mezopotamya’da boncuk kullanımı ve imali anlatılmış, kullanılan malzemenin (s.280-317) hangi merkezlerden geldiği belirtilmiştir. Burada Şurupak ve Kas kelimelerinin İngilizce yazılmış olması dışında hata yoktur. Açıklamaları kısa olsa da renkli olmaları kişilerin incelemelerine olanak tanımaktadır. Bir kısmı ilk kez yayınlanmış olan bu eserler kronolojik sırayla (Geç Uruk-Yeni Babil) verilmişlerdir. 280’deki kolyenin boncukları hem kemikten yapıldığı hem de benzerinin kireçtaşından olduğu söylenmektedir. Doğrusu bu kolye de kireçtaşından yapılmış olmalıdır ve bu tür boncuklar çoğu kazı yerlerinde ele geçmektedir. 297’deki kolyedeki küçük uyuyan ördek biçimli boncuklar akik değil kuvars veya dağ kristalinden yapılmışlardır. S.309’deki kolyenin boncukları da mercandan yapılmış görünüyor.

Gülçay Yağcı’nın diğer yazısı yine Eski Şark Eserleri Müzesi’nde korunan “Mısır Boncuk ve Amuletleri” başlığını taşımaktadır (s.321). Yazıda kısaca Mısır dünyasında amuletlerin yeri ve ne denli çok çeşitli olduklarına vurgu yapılmıştır. Ne yazık ki örnekler, geç dönemlere ait ve fayanstan yapılmış eserlerdir. Daha nitelikli eserler varsa da buraya konulmamıştır.

Kitap, seçme bir kaynakça ile sona ermektedir. Kitap, özellikle yayınlanmamış eserleri ortaya koyması yanında renkli baskısı ile göz doldurmaktadır. Ama büyük ve ağır olması da kötü yanlarıdır. Nitekim, bu ağırlıktan dolayı kapağı söküldüyse de kitabın ciltli olması teselli vermektedir. Vakıflarımızın, müzelerimizle işbirliğine giderek, bu türde kitapları bastırmaları, Türk bilim dünyası için de önemlidir. Kitabın niteliği nedeniyle pahalı olması diğer bir olumsuz yön ise de verilen hizmetten dolayı buna da katlanılmaktadır.

Süleyman Özkan*

* Prof. Dr., Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Bornova-İZMİR.

1. The first part of the document is a list of names and addresses of the members of the committee.

2. The second part of the document is a list of names and addresses of the members of the committee.

3. The third part of the document is a list of names and addresses of the members of the committee.

4. The fourth part of the document is a list of names and addresses of the members of the committee.

5. The fifth part of the document is a list of names and addresses of the members of the committee.

6. The sixth part of the document is a list of names and addresses of the members of the committee.

7. The seventh part of the document is a list of names and addresses of the members of the committee.

8. The eighth part of the document is a list of names and addresses of the members of the committee.

9. The ninth part of the document is a list of names and addresses of the members of the committee.

10. The tenth part of the document is a list of names and addresses of the members of the committee.

11. The eleventh part of the document is a list of names and addresses of the members of the committee.

12. The twelfth part of the document is a list of names and addresses of the members of the committee.

13. The thirteenth part of the document is a list of names and addresses of the members of the committee.

14. The fourteenth part of the document is a list of names and addresses of the members of the committee.

15. The fifteenth part of the document is a list of names and addresses of the members of the committee.